

By- og Landskabsstyrelsens rapport
om undersøgelse af kommuners og
regioners Lokal Agenda 21-strategier
(2006-2009)

By- og Landskabsstyrelsens rapport om undersøgelse af kommuners og regioners Lokal Agenda 21-strategier

Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen,
Sagsnummer: BLS-101-00162

Udarbejdet af
Peter Arnborg
Bo Michael Andresen

Opsætning
Signe Hamann-Pedersen

Udgivet november 2009

Forsidefoto
Colorbox

Kun Internetudgave

ISBN 978-87-92617-12-5

© Miljøministeriet 2009
Publikationen kan citeres med kildeangivelse Miljøministeriet

Indholdsfortegnelse

1 Baggrund, lovgrundlag	4
1.1 Baggrund	4
1.2 Lovgrundlag	5
2 Opsamling og konklusioner	6
2.1 Kommunernes arbejde	6
2.2 Regionernes arbejde	8
3 Metode og afgrænsning	9
3.1 Undersøgelsens præmisser	9
4 Kommunernes arbejde	11
4.1 Strategiernes størrelse	11
4.2 Agenda 21 strategierne	12
5 Kommunerne: De 5 indsatsområder	13
5.1 Det første indsatsområde: Mindskelse af miljøbelastninge	14
5.2 Det andet indsatsområde: Fremme af bæredygtig byudvikling	16
5.3 Det tredje indsatsområde: Biologisk mangfoldighed	17
5.4 Det fjerde indsatsområde: Inddragelse af befolkning og erhvervsliv i det lokale Agenda 21 arbejde	18
5.5 Det femte indsatsområde: Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervsmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold	21
5.6 Midler til Agenda 21 arbejdet	23
6 Kommunerne: Indsatser for at nedbringe CO₂ udslip og forberedelser til klimaforandringer	25
6.1 Reducering af CO ₂ udslip	25
6.2 Styrkelse af vedvarende ressourcer	26
6.3 Arbejde for mere bæredygtig transport	26
6.4 Kommunernes forberedelser til de forventede klimaforandringer	27
7 Agenda 21 arbejdet i regionerne	28
7.1 Regionernes arbejde	28
7.2 De fire indsatsområder	28
7.3 Særlige indsatser for at nedbringe CO ₂ udslip	33

1 Baggrund, lovgrundlag

1.1 Baggrund

At arbejde lokalt for en bæredygtig udvikling trækker tråde tilbage til FN's topmøde i Rio de Janeiro i Brasilien i 1992, hvor handlingsprogrammet "Agenda 21" blev vedtaget af alle deltagende 180 stater – herunder Danmark. I programmets kap. 28 opfordres der til, at de lokale myndigheder sætter bæredygtig udvikling højt på dagsordenen, bl.a. ved at inddrage lokalsamfundene. Altså hvad siden er benævnt fx Lokal Agenda 21 (LA21).

Lokal Agenda 21-arbejdet er baseret på engagement, partnerskaber og frivillighed og med et meget bredt miljøbegreb som ramme (bæredygtig udvikling mv.).

Miljøministeriet, KL og Amtsrådsforeningen indgik i 1994 en aftale om en fælles Lokal Agenda 21-kampagne målrettet mod kommuner og amter, men også med henblik på videre lokal udbredelse (borgere, foreninger, virksomheder samt forvaltninger og institutioner).

Kampagnen er fortsat gennem alle årene med en række initiativer som konferencer, møder, netværk, publikationer, hjemmeside, database og ikke mindst Nyhedsbrevet, der er udkommet med 3-4 årlige numre siden maj 1995.

Lokal Agenda 21-kampagnen fortsættes i den nye struktur efter gennemførelsen af kommunalreformen. KL, Danske Regioner og Miljøministeriet har givet hinanden håndslag herpå bl. a. ved fortsat at udgive Nyhedsbrevet – som elektronisk publikation.

Efter planloven er kommuner og regioner forpligtede til - hvert 4. år i første halvdel af valgperioden - at udarbejde strategier for bæredygtig udvikling (Lokal Agenda 21-strategier), evt. i sammenhæng med kommunernes udarbejdelse af kommuneplan-strategier og med regionernes udarbejdelse af regionale udviklingsplaner. Strategierne skal lokalt offentliggøres og sendes til miljøministeren.

Miljøministeren skal på baggrund af Lokal Agenda 21-strategierne fra kommuner og regioner udarbejde en redegørelse til Folketinget (FMPU) i samarbejde med de kommunale organisationer (KL og Danske Regioner).

I Miljøministeriet er Lokal Agenda 21 forankret i By- og Landskabsstyrelsen, Byer. Denne rapport er således udarbejdet af By- og Landskabsstyrelsen på baggrund af modtagne / kendte strategier fra kommuner og regioner indtil udgangen af marts måned 2009. Undersøgelsen er bl.a. tænkt som baggrundsdokumentation (bilag) til ministerens redegørelse til Folketingsudvalget.

1.2 Lovgrundlag

Planloven:

§ 33 a. Regionråd og kommunalbestyrelser skal inden udgangen af den første halvdel af den kommunale og regionale valgperiode offentliggøre en redegørelse for deres strategi for regionens henholdsvis kommunens bidrag til en bæredygtig udvikling i det 21. århundrede med oplysninger om, hvordan der skal arbejdes helhedsorienteret, tværfagligt og langsigtet, og hvordan befolkningen, virksomheder, organisationer og foreninger vil blive inddraget i arbejdet (lokal Agenda 21).

Stk. 2. Strategien skal for regionrådets vedkommende indeholde regionrådets politiske målsætninger for det fremtidige arbejde inden for følgende indsatsområder:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen,
- 2) fremme af en bæredygtig regional udvikling,
- 3) inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde og
- 4) fremme af et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Stk. 3. Strategien skal for kommunalbestyrelsens vedkommende indeholde kommunalbestyrelsens politiske målsætninger for det fremtidige arbejde inden for følgende indsatsområder:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen,
- 2) fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse,
- 3) fremme af biologisk mangfoldighed,
- 4) inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde og
- 5) fremme af et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Stk. 4. Den i stk. 1 nævnte redegørelse skal samtidig med offentliggørelsen sendes til miljøministeren.

§ 33 b. Miljøministeren giver hvert fjerde år en redegørelse for det lokale Agenda 21-arbejde i regioner og kommuner til et af Folketinget nedsat udvalg. Redegørelsen skal tilvejebringes i samarbejde med de kommunale organisationer.

2 Opsamling og konklusioner

I denne rapport fra By- og Landskabsstyrelsen indgår modtagne/kendte Lokal Agenda 21-strategier indtil udgangen af marts 2009 fra 94 af de 98 kommuner. Derfor er alle statistiske opgørelser af kommunernes strategier derfor beregnet ud fra de 94 kommuner (100 %). Alle fem regioner har indsendt en strategi.

Strategierne bliver kaldt mange forskellige ting: Udviklingsstrategi, bæredygtighedsstrategi, planstrategi, Agenda 21 redegørelse mv., men her bliver de alle behandlet som Lokal Agenda 21 (LA21) strategier/rapporter.

Styrelsen vil her indledningsvis bemærke, at vi har forståelse for, at LA21-arbejdet i kommuner og regioner i indeværende kommunale valgperiode (2006-09) undertiden kan have været vanskeligt at indpasse og prioritere i de nye strukturer og organisationer, der følger af kommunalreformen, herunder i de mange sammenlagte kommuner og i de 5 helt nye regioner.

På den baggrund er det tilfredsstillende, at så mange kommuner og alle regionerne har udarbejdet strategier med et omfang og indhold, der ofte ligger ud over, hvad planloven anfører som minimumsindhold af strategierne. Dog må det også konstateres, at det for godt 20 kommuner gælder, at strategierne forekommer uklare og relativt uforpligtende.

I dette kapitel (kap. 2) er nedenfor anført nogle hovedtal fra strategierne.

Kap. 3 omhandler den metode (desktop mv.), der ligger til grund for rapporten her, hvor der også nævnes rapportens metodiske begrænsninger.

Kapitlerne 4 – 7 indeholder den egentlige gennemgang og vurderinger af strategierne, inden for de temaer, der er valgt.

2.1 Kommunernes arbejde

Der er 18 kommuner, der har lavet LA21 strategien som et selvstændigt dokument. I de resterende 76 kommuner er det en del af den kommunale planstrategi. Ud af de disse 76 kommuner er der 51, som har et selvstændigt kapitel vedrørende bæredygtighed og LA21.

12 kommuner har LA21 som gennemgående tema, dvs., at de i forbindelse med kapitlerne i deres planstrategi, har en boks el.lign. med arbejdet på LA21 området inden for dette felt. 11 strategier nævner slet ikke noget om bæredygtighed eller LA21 i deres planstrategi. De er dog alligevel med i statistikken, da planstrategien her bliver betragtet (også) som deres LA21 strategi. Det fremgår således, at LA21-strategierne fra 20-23 kommuner er uklare og fremtræder uforpligtende.

Ifølge planlovens § 33 a skal kommunalbestyrelserne forholde sig til følgende 5 indsatsområder:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen
- 2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse
- 3) Fremme af biologisk mangfoldighed
- 4) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21 arbejde
- 5) Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Antal kommuner, der forholder sig til følgende indsatsområder:

1. Mindske miljøbelastningen	81 Kommuner (86 %)
2. Bæredygtig byudvikling	77 Kommuner (82 %)
3. Biologisk mangfoldighed	83 Kommuner (88 %)
4. Inddragelse af befolkningen og erhvervsliv	76 Kommuner (81 %)
5. Fremme et bæredygtigt samspil mellem beslutninger	74 Kommuner (79 %)

70 kommuner forholder sig til samtlige 5 indsatsområder.

Inden for indsatsområdet nr. 1 er spørgsmål om energiforbrug (besparelser mv.) oftest nævnt.

Inden for indsatsområde nr. 2 er lavenergibyggeri oftest nævnt.

Inden for indsatsområde nr. 3 er beskyttelse af søer og vandløb oftest nævnt.

Inden for indsatsområde nr. 4 er borgerinddragelse generelt oftest nævnt.

Inden for indsatsområde nr. 5 er brugen af grønne regnskaber og indikatorer oftest nævnt.

36 kommuner nævner, at de bruger (vil bruge) grønne regnskaber og indikatorer især i de kommunale forvaltninger og institutioner, og oftest nævnt her er energibesparelser og grønne indkøb.

60 kommuner gør en ekstra indsats for at nedbringe CO₂ udslippet. Der er meget stor forskel på, hvad de gør. Det er alt fra at arbejde for vedvarende energi til at umiddelbare besparelser i kommunens institutioner.

2.2 Regionernes arbejde

Ifølge planlovens § 33a skal regionerne forholde sig til disse fire indsatsområder:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen
- 2) Fremme af en bæredygtig regional udvikling
- 3) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21 arbejde
- 4) Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Alle fem regioner har indsendt strategier (100 %), og de forholder sig til alle de fire indsatsområder.

Inden for indsatsområde nr. 1 er energiforbrug oftest nævnt.

Inden for indsatsområde nr. 2 er fremme af kollektiv transport og bæredygtige byggematerialer (sygehusbyggeri mv.) oftest nævnt.

Inden for indsatsområde nr. 3 er inddragelse af erhvervsliv oftest nævnt.

Inden for indsatsområde nr. 4 er grønne regnskaber og indikatorer oftest nævnt.

4 regioner nævner, at de bruger (vil bruge) grønne regnskaber og indikatorer i de regionale forvaltninger og institutioner (især sygehuse), og også anvender grønne indkøb.

4 regioner vil gøre en ekstra indsats for at nedbringe CO₂ udslippet, oftest nævnt som mindskelse af energiforbrug i bygninger (sygehuse mv.).

3 Metode og afgrænsning

Metoden til at undersøge hvor meget kommunerne og regionerne gør for, at opfylde lovens krav om en Lokal Agenda 21 (LA21) strategi, er et såkaldt deskstudie. Dvs. at alle oplysninger i undersøgelsen bygger på de af kommunerne og regionerne indsendte eller tilvejebragte strategier med skæringsfrist indtil udgangen af marts 2009.

3.1 Undersøgelsens præmisser

Alle indsendte planstrategier for kommunerne og regionerne samt LA21 strategierne er læst igennem, og et dertil produceret skema er udfyldt ud fra konkrete vurderinger. Derefter er alle disse skemaer skrevet ind i et regneark, og herfra er de bearbejdet statistisk.

Analysen bygger udelukkende på talmateriale, og er således en kvantitativ analyse. Til undersøgelsen er der brugt et til lejligheden udarbejdet vurderingsskema. Skemaet er delt op i elleve underpunkter, som blandt andet indbefatter strategiens omfang, kommunens indsats, hvorvidt der er midler til LA21 i budgettet, graden af borgerinddragelse, særlige temaer mv..

Tallene fra vurderingsskemaet er blevet overført til et regneark, som er bearbejdet statistisk. Ud fra de indtastede data i regnearket er der gennemført simple statistiske udregninger.

Det er nødvendigt at gøre opmærksom på, at LA21 indsatsen i kommuner og regioner kan være mere omfattende end beskrevet i denne redegørelse. Det er imidlertid også muligt, at kommunerne og regionerne i strategierne har beskrevet målsætninger mv., der i praksis ikke fuldt ud efterleves med strategier, handlingsplaner mv.

By og Landskabsstyrelsen har kun vurderet de strategier der er sendt ind, inden udgangen af 1. kvartal 2009. For kommuner, som ikke har sendt ind, gælder det, at strategierne er fundet via kommunens egen hjemmeside eller ved hjælp af www.plansystem.dk

I undersøgelsen her indgår strategier fra 94 af de 98 kommuner og fra alle 5 regioner. Det vil sige at det for kommunerne gælder at de 94 kommuner er lig med 100 %, mens det for regionerne gælder at de 5 regioner er lig med 100 %.

Dette er den anden undersøgelse af sin art. Den første kom i 2004, og blev udarbejdet for Skov og Naturstyrelsen af konsulentfirmaet CASA. Til trods for, at de to undersøgelser ligner hinanden, er de ikke sammenlignelige. Kommunalreformen fra 2006 har medført, at mange kommuner er blevet lagt sammen, og alle kommuner har fået udvidet deres beføjelser på en række områder, heriblandt naturbeskyttelse og grundvandsbeskyttelse, der tidligere lå under amtskommunerne. De fem regioner, der har erstattet amtskommunerne, har til gengæld fået deres ansvarsområde indskrænket væsentligt på flere områder. Kort sagt har kommunalreformen medført, at det er sværere at sammenligne de to undersøgelser, da kommunerne og regionerne har andre opgaver, end de havde før 2006.

Regionerne og kommunerne behandles hver for sig i redegørelsen. Det er der to årsager til: For det første er der kun 5 regioner, og da det er en meget lille del i forhold til de 98 kommuner, vil deres arbejde ikke komme til deres ret i forhold til de mange kommuner. For det andet har strukturreformen i 2007 medført, at regionerne og kommunerne har meget forskellige arbejdsopgaver, og derfor er de svære at sammenligne.

Derudover er der fundet citater fra udvalgte kommuner og regioner, der viser eksempler på det arbejde som den udvalgte kommune har gjort inde for det pågældende område. Citaterne kan eventuelt tjene til inspiration for andre.

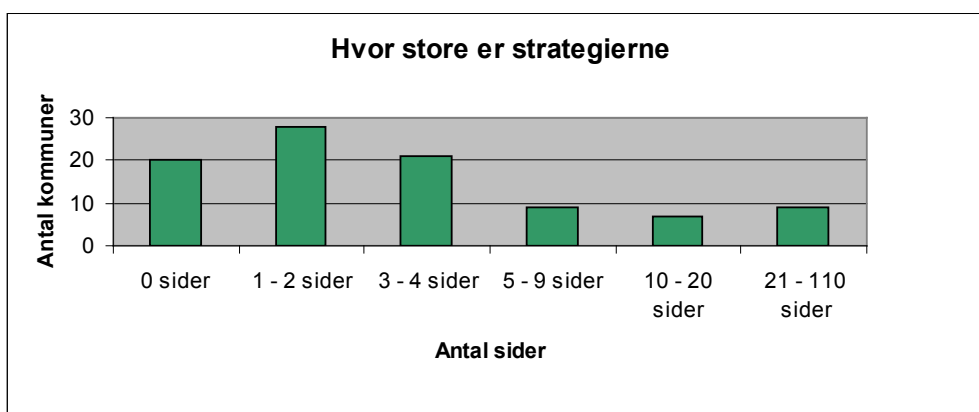

4 Kommunernes arbejde

Der er 94 ud af de 98 kommuner, hvis strategi er kommet BLST i hænde inden udgangen af marts 2009. Der er en del kommuner, der kun kalder det en "planstrategi". Men selvom "Agenda 21" eller "bæredygtighed" ikke er nævnt på forsiden behøver det ikke nødvendigvis betyde, at der ikke er noget bæredygtighed i strategien. Alle fem regioner har indsendt strategien.

4.1 Strategiernes størrelse

Der er stor forskel på hvor meget LA21 og bæredygtighed fylder i de enkelte strategier. I nogle kommuner er der intet udtrykkeligt nævnt i strategien om begreberne "bæredygtighed" og "LA21", andre kommuner har selvstændige LA21 strategier, hvoraf den største er på 110 sider. Ligeledes er der stor forskel på hvor meget plads kommuner bruger på bæredygtighedsstrategien.

Figur 1 viser størrelsen på de kommunale LA21 strategier. Det ses, at der er 20 kommuner, der bruger 0 sider LA21 og bæredygtighed, 28 kommuner bruger 1-2 sider osv. Gennemsnitligt fylder LA21 6,4 sider i kommunernes strategier.

Men figuren fortæller ikke det fulde billede. 12 kommuner har i deres strategi ikke et selvstændigt kapitel, men har LA21 som et tværgående tema i deres kommuneplan-strategi. Således beskriver de inden for hvert enkelt kapitel, hvad de gør for bæredygtigheden inden for dette område. Det kan f.eks. være på børn- og ungeområdet, naturområdet, detailhandel, bosætninger osv. Det er svært at opgøre antallet af sider for disse kommuner, og derfor fortæller figur 1 ikke den fulde sandhed.

Ud af de 12 kommuner har de 8 også et selvstændigt kapitel om LA21 og bæredygtighed, og det vil sige, at 4 kommuner udelukkende benytter sig af fremgangsmåden med LA21 som tværgående emne i de enkelte kapitler i kommuneplanstrategierne.

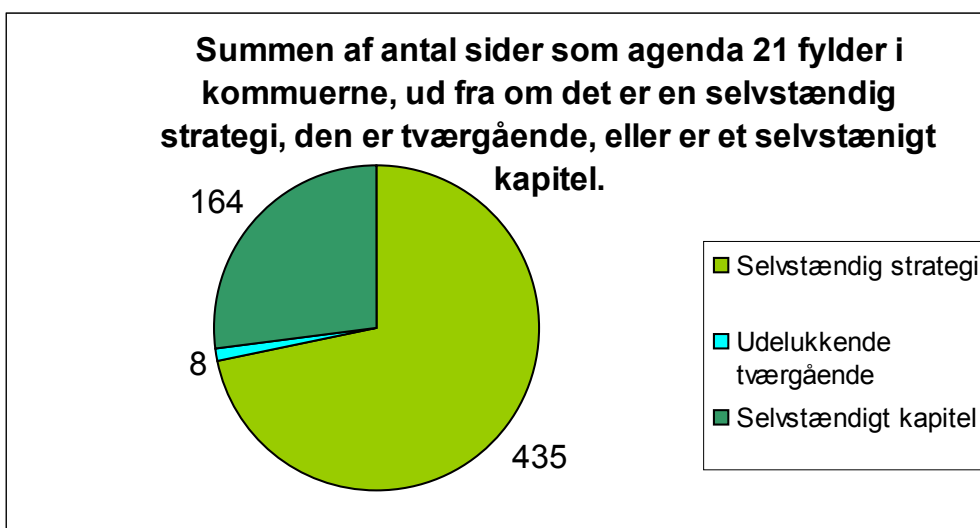
4.2 Agenda 21 strategierne

Nogle kommuner har lavet en selvstændig LA21 strategi. Det drejer sig om 18 kommuner, hvor de oftest har gjort mere ud af at beskrive deres Agenda 21 arbejde end de øvrige kommuner. De selvstændige strategier fylder fra 2 sider op til 110 sider, og der er et gennemsnit på 24,2 sider.

51 kommuner har i deres kommuneplanstrategi et selvstændigt kapitel, der omhandler bæredygtighed og Agenda 21. Disse kapitler har et gennemsnit for sideantallet på 3,1 sider.

Det betyder, at 69 kommuner enten har en selvstændig strategi, eller et selvstændigt kapitel i planstrategien.

Hvis man ydermere regner de 4 ovennævnte kommuner der har strategien som tværgående tema, men ikke har et selvstændigt kapitel, viser det, at 73 kommuner på en eller anden måde gør rede for Agenda 21 arbejdet i deres kommune. Men det vil på den anden side også sige, at 21 af de indsendte strategier rummer meget lidt eller så godt som intet om bæredygtighed og LA21.

Figur 2 viser det samlede sideantal (i alt 611) kommunerne bruger på LA21 i forhold til, om de er selvstændige kapitler, selvstændige strategier eller tværgående strategier

5 Kommunerne: De 5 indsatsområder

Ifølge planloven, § 33a stk. 3 skal kommunerne i deres planstrategi, redegøre for deres arbejde inden for fem indsatsområder:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen
- 2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse
- 3) Fremme af biologisk mangfoldighed
- 4) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21 arbejde
- 5) Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Tabel 1	Antal	Procent %
Ingen af lovens indsatsområder nævnes	10	11
1 af lovens indsatsområder	2	2
2 af lovens indsatsområder	4	4
3 af lovens indsatsområder	1	1
4 af lovens indsatsområder	7	7
5 af lovens indsatsområder	70	75
Samlet	94	100

Der er 70 (74 %) af de indsendte strategier, som forholder sig til samtlige af de fem lovpligtige indsatsområder. Men det at 70 kommuner forholder sig til de 5 indsatsområder behøver ikke at betyde, at de alle sammen i øvrigt beskæftiger sig med bæredygtighedsbegrebet i deres strategi.

Tabel 2	Antal	Procent %
1. Mindskelse af miljøbelastningen	81	86
2. Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse	77	82
3. Fremme af biologisk mangfoldighed	83	88
4. Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet	77	82
5. Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.	73	78
5 af lovens indsatsområder	70	75

10 (11 %) af de indsendte strategier nævner ikke, at man forholder sig til et eneste af de fem lovpligtige indsatsområder. For disse kommuner må det siges, at den indsendte strategi ignorerer LA21 og bæredygtighedsbegrebet.

De tre første af indsatsområderne er mere fysiske og for de fleste kommuner lettere at forholde sig til. Der er endvidere en vis grad af overlap imellem de forskellige indsatsområder: Hvis kommunen for eksempel skriver, at den vil fremme CO₂ neutralt byggeri, så er det både fremme af bæredygtig byudvikling og en mindskelse af miljøbelastningen. Hvis kommunen skriver, at den vil mindske brugen af sprøjtgifte på de grønne kommunale arealer, så er det både en mindskelse af miljøbelastningen og fremme af biologisk mangfoldighed, da pesticidrester så ikke ender i vandløb til skade for dyr og planteliv.

De to sidste indsatsområder forholder sig i højere grad til kommunernes arbejde med at skabe strukturer og etablere netværk i forhold til Agenda 21.

Det af de fem indsatsområder som flest kommuner forholder sig til, er "fremme af biologisk mangfoldighed", men der er næsten lige så mange kommuner, der forholder sig til "mindskelse af miljøbelastning". Ud af de fem indsatsområder er der færrest, der forholder sig til det femte indsatsområde "Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervsmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold." I det efterfølgende vurderes kommunernes indsats i forhold til hvert enkelt af indsatsområderne.

5.1 Det første indsatsområde: Mindskelse af miljøbelastningen

Som tidligere beskrevet, er der 81 kommuner, der forholder sig til det første indsatsområde: mindskelse af miljøbelastningen. I tabel 3 vises de mest omtalte emner i kommunernes strategier.

Tabel 3	Antal	Procent %
Energiforbrug	60	64
Beskyttelse af Grundvand	46	49
Affald	44	47
Forbrug af kemikalier	32	34
Spildevand	29	31
Styrkelse af vedvarende ressourcer	23	24
Luftforurening	19	20

Det område hvor den største del af kommunerne gør en indsats er at mindske energiforbruget. Her gør 60 kommuner (64 %) en indsats. Det er først og fremmest energiforbruget inden for de kommunale institutioner, der omtales

strategierne. Det er for eksempel nedsættelse af el og varme forbruget i de kommunale bygninger. Andre tiltag er opfordringer til, at mindske brugen af bil og kampagner for, at lærer medarbejderne at tænke energirigtigt. Kommunernes indsats for at begrænse udslippet af drivhusgasser er nærmere beskrevet i kapitel 7.

Affald er et område hvor mange kommuner prioriterer at gøre en stor indsats. 44 kommuner (47 %) har valgt at gøre en indsats her. Der er især to projekter som mange kommuner gør opmærksom på: mindskelse af affaldsmængderne og en bedre sortering af affaldsmængderne. Det sker i stor grad ved hjælp af oplysningskampagner til borgerne, men i mange kommuner ses der også et samarbejde med lokale industrivirksomheder i forhold til affaldshåndtering.

Forbrug af kemikalier er også et område som kommunerne gør en indsats for. 32 kommuner (34 %) skriver, at de vil gøre en indsats. Der er især to områder, hvor kommunerne vil gøre en indsats. Der er 15 kommuner der skriver, at de gør eller vil gøre en indsats for at mindske forbruget af pesticider. Kommunernes indsats er både på de kommunalt ejede grønne arealer, og i forhold til kampagner, der opfordrer haveejere og virksomheder til at reducere forbruget af pesticider. Reduktion af kemikalier i rengøringsmidler er et andet område hvor kommunerne gør en indsats. Der er 7 kommuner, der skriver at de gør en indsats her. Øvrige kommuner specificerer ikke, hvordan de vil reducere forbruget af kemikalier.

Endelig vil 19 kommuner (20 %) gøre en indsats i forhold til luftforurening. Det er især bilernes udstødningsgas, der er i fokus men også kommuner med større forurenende industrivirksomheder, store kraft varmegærker og store havne vil gøre en indsats for at mindske luftforureningen herfra. Det er for eksempel krav om filtre på skorstene.

Det sidste område der vil blive behandlet under "mindskelse af miljøbelastningen" er håndtering af spildevand (29 kommuner) og beskyttelse af grundvand (46 kommuner). Det er områder, hvor der bliver samarbejdet med lokale industrivirksomheder, og hvor det er kommunerne, der har ansvaret for, at spildevand bliver behandlet inden det bliver ledt ud til søer, vandløb og havet. I forbindelse med rent grundvand er det specielt den lokale drikkevandskvalitet, der skal sikres. Her er der mange kommuner, der lægger vægt på beskyttelse af kildeområder, skovrejsningsprojekter mv.

"Hvidovre Kommune har ikke brugt pesticider siden 1996, og kommunen har ført kampagner gennem alle årene for, at nedbringe de privates forbrug. De milde vintre og våde somre betyder imidlertid bl.a. en øget mængde ukrudt og øget antal af "skadedyr" som bladlus og dræbersnegle på havens planter. Det frister nogle borgere og virksomheder til at bruge pesticider trods advarslerne."

Hvidovre Kommune

5.2 Det andet indsatsområde: Fremme af bæredygtig byudvikling

77 kommuner skriver i deres planstrategi at de gør en indsats for det andet indsatsområde: fremme af bæredygtig byudvikling. Det er områderne vist i tabel 4, der bliver mest omtalt af kommunerne. Også her er der fra kommunernes side specielt fokus på energireducerende tiltag.

I de ældre bymiljøer er det bl.a. trafikbelastningen i de smalle gader, fra privatbiler og busser, der giver miljøproblemer - især i sommer-sæsonen.

Det periodevis store trafiktryk giver slitage på huse, og parkerede biler optager gade- og byrum der trænger til at blive vedligeholdt eller fornyet.

Etablering af parkering i randzonen af centrale byområder, og styrkelse af den kollektive trafik (god, grøn, gratis) kan give rum for et mere fodgængervenligt handels- og byliv.

Bornholm Kommune

Der er især tre emner, der kan beskrives som værende inden for begrebet bæredygtig byudvikling:

Fremme af cyklisme og kollektiv transport i byerne, stationsnærhedsprincippet og bæredygtige bosætninger. Af disse er der flest kommuner, der skriver at de vil fremme cyklisme (16 kommuner) og kollektiv trafik. (15 kommuner). For cyklisme gælder det især at lave sikre skoleveje til børn, mens der i de fleste tilfælde ikke er en uddybning i beskrivelsen af, hvordan den kollektive trafik skal styrkes.

12 kommuner skriver, at de vil prioritere at bygge i nærheden af lokale stationer og derved styrke brugen af den kollektive trafik for beboere og arbejdstagere. Det er især kommuner i Hovedstadsregionen, der skriver om stationsnærhedsprincippet, og det er en nærliggende tanke, at det hænger sammen med fingerplanstrukturen, hvor det er et grundlæggende princip i hovedstadsområdet.

Tabel 4	Antal	Procent %
Fremme af cyklisme	16	17
Fremme af kollektiv transport	15	16
Stationsnærhed	14	15
Lavenergihuse	26	28
Fremme af bæredygtige byggematerialer	11	12
Opsamling af regnvand	8	9
Mere grønt i byerne	9	10
Mindskelse af støjforurening	17	18

40 (43 %) af kommunerne skriver i deres strategi om bæredygtige bosætninger. Det er hovedsageligt tre emner, der hører under denne paragraf: Opførsel

af lavenergihuse, fravælge anvendelse af miljøskadelige stoffer i nybyggeri og byggeri under renovering samt opsamling af regnvand til andre anvendelser. Opførsel af lavenergihuse eller 0- energihuse bringes frem af 26 kommuner. 11 kommuner skriver, at de vil bruge mere miljørigtige materialer, mens 8 kommuner skriver, at de i nyt byggeri vil opsamle regnvand og bruge det rekreativt (og klima-tilpassende) i lokalområdet.

Et sidste emne der bliver taget op af nogle kommuner, er hvorvidt de har intentioner om at arbejde for flere grønne arealer i byerne. 9 kommuner tager dette emne op i kommuneplanstrategierne.

5.3 Det tredje indsatsområde: Biologisk mangfoldighed

Fremme af biologisk mangfoldighed er det af de fem lovpligtige indsatsområder, der har den største bevågenhed. Hele 83 (88 %) af de indsendte strategier forholder sig til at ville gøre en indsats på området. Det kan hænge sammen med at alle kommuner har natur, og efter kommunalreformen er pålagt yderligere naturopgaver. Det kan også hænge sammen med, at det er et område, der har stor bevågenhed fra interesseorganisationer.

Tabel 5	Antal	Procent %
Beskyttelse af søer og vandløb	52	55
Beskyttelse af havene	22	23
Skovrejsning	24	26
Udryddelse af Bjørneklo	10	11

Kommunernes indsats i forhold til beskyttelse af den biologiske mangfoldighed sker oftest i forhold til indsatsen for at beskytte søer og vandløb. Mange kommuner skriver, at de har oplevet en nedgang i den biologiske mangfoldighed og mener, at det er en udvikling, der skal vendes. Midlerne til dette er at søge at frede de ovennævnte områder og forhindrer sprøjtning med pesticider i nærheden. En del kommuner har arealer, der er omfattet af EUs Natura 2000 ordning. Det er ikke alle kommuner der skriver om Natura 2000, selv om der i kommunen ligger områder, der er omfattet af direktivet. Natura 2000 er områder der er beskyttet af EU habitatdirektiv og fuglebeskyttelsesdirektiv.

22 af kommunerne skriver i deres strategi, at de vil gøre en indsats for, at beskytte havene. Men det skal dog noteres: af de 94 kommuner der har lavet en strategi, er der 23 kommuner, der ikke har direkte adgang til havet. Beskyttelsen er først og fremmest nævnt med henblik på at sikre bademuligheder til borgerne, og at der kommer blå flag på strandene.

“En væsentlig del af indsatsen for biologisk mangfoldighed vil i de kommende år ske med udgangspunkt i de såkaldte natura 2000 områder og i kommunens vandområder. Natura 2000 områder er et netværk af naturområder i hele EU der indeholder særlig værdifuld natur, set i et europæisk perspektiv.”

Vesthimmerland Kommune

24 kommuner (26 %) skriver i deres strategi, at de vil gøre en indsats for skovrejsning. Dette sker for en dels vedkommende i forbindelse med, at skovområder bliver betragtet som gode kildeområder for grundvand. Men der er ingen tvivl om, at det fremmer mulighederne for øget biologisk mangfoldighed og friluftsliv.

Der er én plante, der ikke er omfattet af ønsket om biologisk mangfoldighed, og det er bjørnekloen, som 10 af de indsendte strategier forholder sig til. Disse 10 kommuner skriver, at de vil gøre en indsats i forhold til at begrænse udbredelsen af bjørneklo.

5.4 Det fjerde indsatsområde: Inddragelse af befolkning og erhvervsliv i det lokale Agenda 21 arbejde

Der er 77 kommuner (82 %) der skriver i deres strategi, at de vil inddrage befolkning og erhvervsliv i LA21 arbejdet. Der er en stor variation i kommunernes arbejde med at inddrage borgere og erhvervsliv i LA21 arbejdet.

Tabel 6	Antal	Procent %
Borgerinddragelse generelt	47	50
Bevidstgørelse om LA21	36	38
Uddannelse af børn og unge	25	27
Oprette LA 21 grupper	15	16
Ændring af forbrugermønstre og levevilkår	13	14
Inddragelse af erhvervsliv generelt	37	39
Udvikling af bæredygtigt landbrug	12	13
Grønt råd	20	21
Grøn turisme	7	7

5.4.1. Inddragelse af borgerne

Halvdelen af kommunerne gør en indsats for at inddrage borgerne i LA21 arbejdet. Der er forskellige områder, som kommunerne lægger særlig vægt på.

36 kommuner (38 %) prøver på en eller anden måde at bevidstgøre borgerne om nødvendigheden af miljø og bæredygtighed. Det er typisk ved at udgive materiale, der skal få borgerne til at gøre en bestemt ting eller for at oplyse dem om nye muligheder. Materialet er som regel tilgængeligt på biblioteker, på rådhuset osv., men kan også blive husstandsomdelt. Temaerne er for eksempel oplysning om affaldssortering og anvendelse af genbrugsstation, nødvendigheden af en sund og varieret kost, muligheden for at låne minielmålere, der kan registrere enkelte el- apparaters strømforbrug mv.

Et andet område hvor kommunerne gør en stor indsats er ved at uddanne børn og unge til en miljørigtig opførsel (25 kommuner eller 27 %). Det er typisk i daginstitutioner og skoler hvor børnene lærer at spare på vand og energi, lade være med at smide affald i naturen, motion og sund kost mv. Nogle kommuner har naturskoler, hvor børnene kan komme og lærer om natur og miljø i praksis. I 15 kommuner (16 %) er der oprettet LA21 grupper. Det bliver typisk ikke beskrevet, om det er kommunerne eller borgerne, der har taget initiativet, men kommunerne støtter oftest med midler til administrationsomkostninger. De opgaver som LA21 grupperne har, kan være alt fra at arrangere gåture i naturen, arrangere LA21 festivaler, miljøuge, lave oplysningskampagner mv. I gennemlæsningen af strategierne er der ikke en rød tråd for, hvad LA21 grupperne laver. I nogle tilfælde er det kun frivillige, i andre tilfælde er der ansat en kommunal embedsmand som leder af sekretariatet.

En ... mulighed kunne være at oprette en Agenda 21 lejrskole, ligesom det er hensigten at målrette indsatsen omkring håndtering af forskellige stoffer i undervisnings-øjemed, f.eks. olie og kemikalier i maskinlære på ungdomsskolerne.

Det er erfaringen fra tidligere Agenda 21 arbejder, at indsatsen omkring udbredelsen af Agenda 21 tanken får mest opmærksomhed, der, hvor indsatsen koncentrerer sig om emner, som interesserer store dele af befolkningen. Der arbejdes allerede med en mærkningsordning for turismevirksomheder.

Thisted Kommune

Der er registreret 13 kommuner (14 %), der gør en indsats for at ændre borgernes forbrugsmønstre. Det er især i forhold til helbred, en sundere kost til børn og voksne og motion i form af cykle til skole og arbejde kampagner.

Endelig har flere kommuner oprettet LA21-centre (grønne centre, miljøcentre, energispare-aktiviteter, forbrugeroplysning mv.), hvor der gives borgerne nem adgang til oplysninger om lokalt miljøarbejde og om initiativer, der involverer borgerne eller grupper heraf (børn, skoler, lokalområder, klubber mv.).

5.4.2 Inddragelse af erhvervslivet

Der er knap så mange kommuner, der gør en indsats for at inddrage erhvervslivet i det lokale Agenda 21 arbejde. 37 kommuner eller 39 %, skriver at de har kontakter til erhvervslivet i forbindelse med miljø og bæredygtighed.

Interessenter, der deltog i dialogmøderne

Danmarks Naturfredningsforening

Dansk Ornitologisk Forening

Friluftsrådet

Dansk Skovdyrkerforening

Skov- og Naturstyrelsen

Hobro-Aalborg Landboforening

LandboNord

Vesthimmerlands Landboforening

Binderup Mølle Dambrug

Lundby Fisk

Aalborg Træindustri

GPV Printca AIS

Akafa

Aalborg Zoo

Gabriel

Novagraf AIS

Hamworthy Svanevej AIS

Aalborg Portland

Aalborg Aluminiums Industri

AKV Langholt

Aalborg Erhvervsråd

Visit Aalborg

Vesthimmerlands Energi- og

Miljøforening

Foreningen Vendsyssel Energiog

Miljøkontor

Østvendssysels Energi- og

Miljøkontor

Energitjenesten Nordjylland

Aalborg Universitet

Miljøforum Nordjylland

Aalborg Kommune

Det er typisk et område som affaldshåndtering og forurening, som kommuner samarbejder med erhvervslivet om. Men det kan også være emner som "cykle til arbejde kampagner", energibesparende foranstaltninger, rensnings af spildevand, begrænsning af luft og støjforurening mv.

12 kommuner (13 %) gør en speciel indsats for at få landmænd til at gøre en mere bæredygtig indsats. Det kan være inden for områder såsom mindskelse forbruget af pesticid, brug af biobrændsel, mindskelse af luftgener og omlæggelse til økologisk drift. Ligesom med beskyttelse af havene er der dog en del kommuner, hvor det ikke er aktuelt (egentlige bykommuner o.l.).

Det sidste område hvor kommunerne gør en speciel indsats sammen med erhvervslivet er i forhold til at arbejde for grøn turisme. Det er dog kun 7 kommuner, der gør en indsats for at tiltrække de såkaldte økoturister.

Der er 20 kommuner (21 %), der har oprettet et grønt råd. Det består typisk af medlemmer af den lokale kommunalbestyrelse og repræsentanter fra forskellige interesseorganisationer som for eksempel den lokale jægerforening, naturfredningsforening, erhvervsvirksomheder, grundejerforeninger mv. I kommuneplan-/agenda-strategierne bliver det normalt ikke direkte beskrevet hvad de grønne råd beskæftiger sig med.

5.5 Det femte indsatsområde: Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold

Internt i kommunerne forgår der også et arbejde med at implementere Agenda 21 i administrationen. Af de fem indsatsområder er det her, der er færrest kommuner der skriver, at de vil gøre en indsats. 73 af de 94 kommuner (78 %) skriver i deres strategi, at de vil gøre en indsats for at fremme Agenda 21 internt i kommunen.

Tabel 7	Antal	Procent %
Informations kampagner internt i kommunen	13	14
Ansvar for Bæredygtighed (A21 koordinator)	14	15
A 21 vurdering i alle relevante sager	23	25
Feje for egen dør	19	20
Aalborg Commitments	6	6
Evaluering af bæredygtighedsstrategi	6	6
Bæredygtighed i lokalplaner	18	19
Grønne regnskaber og indikatorer	36	38

Et af de principper der bliver omtalt mest er "feje for egen dør princippet". 19 kommuner (20 %) skriver i deres strategi, at de gør en indsats for at være et godt eksempel for borgerne og erhvervslivet. Det er dog ikke fyldestgørende, da 36 kommuner (38 %) skriver i deres strategi, at de arbejder med grønne regnskaber og indikatorer i de kommunale bygninger og institutioner. Se mere om hvad kommunerne gør i forhold til grønne regnskaber og indikatorer i afsnit 6.5.1.

13 kommuner (14 %) skriver, at de har lavet internt informationsmateriale i forhold til Lokal Agenda 21. Det er især i forhold til grønne regnskaber men også med hensyn til at cykle til arbejde og vælge cyklen frem for bilen til intern transport i kommunen.

Ca. en fjerdedel af kommunerne (23 kommuner) sørger for, at lave en bæredygtighedsvurdering i alle relevante sager. Det kan være i forhold til kommunalt byggeri, indkøb af biler og andre maskiner, kørselsøkonomi, affaldssortering mv. 14 kommuner (15 %) har en eller anden form

Et af de helt centrale ledelses-værktøjer til at optimere kommunens egen drift er miljøledelse. Middelfart Kommune vil derfor anvende miljøledelse i den kommunale organisation. På den måde bliver der fokus på kommunens egen drift og vi kan fungere som rollemodeller ved at "feje for egen dør".

Middelfart Kommune

for koordination i forhold til arbejdet med Agenda 21. Det kan enten være i form af en person, der er ansat til at koordinere i kommunen eller et koordinationsudvalg med repræsentanter for de kommunale forvaltninger.

En del kommuner, 18 kommuner (19 %), bruger mulighederne for at stille krav til bæredygtighed i lokalplanerne. Det er især inden for energibesparelse og energirigtige løsninger kommunerne skriver at de vil stille krav. Men nogle kommuner vælger også, at stille krav til miljørigtige byggematerialer i forhold til nybyggeri og renoveringer af ældre byggeri.

Endelig er der 6 kommuner, der skriver, at de har underskrevet Aalborg Commitments charteret hvor kommunerne lover at arbejde med miljø og bæredygtighed ud fra 10 punkter. Aalborg charteret er underskrevet af mere end 2600 europæiske byer, hvor kommunerne lover at gøre en indsats inden for de ti områder.

5.5.1. Grønne regnskaber og indikatorer i kommunerne

De indsendte strategier er undersøgt, for hvor mange der bruger grønne regnskaber og indikatorer og hvilke typer det er.

Tabel 8	Antal	Procent %
Grønne regnskaber og indikatorer	36	38
El og varme forbrug i kommunale institutioner	29	31
Vand forbrug i kommunale institutioner	17	18
Affaldsmængder	7	7
Grønne indkøb	26	28

Som tidligere nævnt er der 36 kommuner (38 %), der bruger grønne regnskaber og indikatorer i deres arbejde med bæredygtighed. Det sker først og fremmest i de kommunale institutioner: daginstitutioner, plejehjem, skoler, bosteder for handicappede og i den kommunale administration.

Det som kommunerne mest arbejder med er energi og el- regnskaber, hvor 29 kommuner (31 %) skriver at de gør en indsats. Vandforbruget får knap så stor opmærksomhed, hvor der er 17 kommuner (18 %) der skriver, at de gør en indsats for at få vandforbruget bragt ned. I enkelte kommuner gør de det til en form for konkurrence, hvor den institution der nedsætter forbruget mest får en eller anden form for præmie eller pris.

Der er kun 7 kommuner, der måler på de mængder af affald de kommunale institutioner producerer. Måske fordi det ikke er så enkelt at måle på som energiforbrug.

En sidste ting hvor kommunerne foretager målinger er i forhold til grønne indkøb. Her er der 26 kommuner (28 %), som skriver, at de gør en indsats. Der er ingen kommuner, der nærmere beskriver hvordan det foregår, men der er to områder, hvor der bliver prioriteret grønne indkøb. Det første er inden for madvarer, hvor der måles på i hvor høj grad kommunernes institutioner og kantiner køber økologiske madvarer. Det andet er inden for rengøringsmidler, hvor der måles på, om kommunens institutioner og forvaltninger køber miljøvenlige og kemikaliefri produkter.

“Det grønne regnskab i 2006 viste, at 74 % af Fredericias affald går til genanvendelse og 7 % til deponering. Regnskabet har gennem de seneste år vist stigende andel til genanvendelse og mindre affald til deponering. Det går den rigtige vej, men det er stadig en udfordring at nå målet om at øge andelen af affald til genanvendelse til 80 % og reducere andelen til deponering til 5 %.”

Fredericia Kommune

5.6 Midler til Agenda 21 arbejdet

I forbindelse med Lokal Agenda 21 strategierne er det også interessant at se på, hvor mange kommuner der sætter midler af til Agenda 21 arbejdet. Det viser, at 35 ud af de 94 kommuner (37 %) i deres strategi skriver, at de har eller vil afsætte penge på det kommunale budget til arbejdet med Agenda 21.

 Tabel 12	Antal	Procent %
Informationskampagner	26	28
Grønt råd	20	21
Priser og belønninger	10	11
Ansætte Grøn guide	6	6

26 kommuner (28 %) afsætter i deres budget midler til at lave informationskampagner. Der er både interne informationer til de kommunalt ansatte og eksternt, til kommunens borgere og erhvervsliv.

De interne informationskampagner er typisk fokuserede på energibesparende foranstaltninger, cykle til arbejde kampagner mv. De eksterne kampagner til borgere og erhvervsliv drejer sig typisk om affaldshåndtering, åbningstider til genbrugsstationer mv. Derudover er der mere specifikt informationsmateriale til borgerne vedrørende adgang til naturen, sundhedskampagner mv.

Som tidligere omtalt nedsætter nogle kommuner et grønt råd bestående af medlemmer af kommunalbestyrelsen og repræsentanter fra lokale interesseorganisationer. 20 kommuner (21 %) afsætter i deres budgetter midler til arbejdet. De få kommuner der skriver, hvad pengene skal bruges til oplyser blot, at det er til drift af rådet.

Siden 1987 er der arbejdet systematisk med at nedsætte energiforbruget i de kommunale ejendomme. Blandt andet ved årligt at bruge 2 millioner kroner på energibesparende foranstaltninger, og ved at udføre energistyring på mange af bygningerne. I kommunens årlige grønne regnskab kan man følge med i, hvordan det går med forbruget.

Næstved Kommune

De priser og belønninger som kommunerne beskriver i deres strategier kan både være interne og eksterne. De interne går til at belønne de kommunale institutioner for særlige tiltag for større bæredygtighed, f.eks. vand eller energibesparelse. De eksterne er typisk en årlig pris der uddeles til borgere eller foreninger i kommunen, der har gjort en særlig indsats for bæredygtighed.

I 6 kommuner (6 %) ansættes der en eller flere grønne guider. Grøn guide er en fælles betegnelse, men det kaldes for eksempel også for LA 21 koordinator eller lignende. Det kan også være en sekretariatsleder for en LA21 gruppe.

Der er fire kommuner der i deres strategi skriver hvor stort et beløb, de sætter af til LA21 arbejdet. Beløbene ligger mellem 30.000 og 200.000 kr. De fire kommuner lader pengene gå til en form for aktivitet til det lokale Agenda 21 råd, til "frie midler" og til LA21 projektaktiviteter.

6 Kommunerne: Indsatser for at nedbringe CO₂ udslip og forberedelser til klimaforandringer

I denne redegørelse er der valgt at hellige et separat kapitel til kommunernes indsats for at nedbringe udslippet af CO₂. Ligeledes vil der i dette kapitel blive beskrevet, hvad kommunerne skriver i deres planstrategi og Agenda 21 strategi om, hvordan de forbereder sig til de forventede klima forandringer. Der er enkelte kommuner, der gør meget ud af, at de skal udnævnes til klimakommune, og at de vil benytte den opmærksomhed, der bliver omkring det internationale klimatopmøde i København i december 2009 til at lancere klimarigtige projekter.

Arbejdet med mindskelse af CO₂ udslip sker på tre hovedområder: Det første område er styrkelse af arbejdet med at spare på energien i forbindelse med nybyggeri og renovering samt spare på varme- og elforbruget i boliger, kommunale bygninger og erhverv. For det andet er det inden for transportområdet, hvor arbejdet består af at fremme brug af cykler og kollektiv transport frem for privatbilisme. Det tredje område er styrkelsen af de CO₂ neutrale ressourcer som vindenergi, biogas, mv.

Tallene i tabellen er alle gengivet andre steder i redegørelsen, men i dette kapitel bliver de sammenholdt med hinanden og kommenteret yderligere.

Tabel 9	Antal	Procent %
Mindskelse af energiforbruget	60	64
Bæredygtige bosætninger	40	43
Lavenergihuse	26	28
El og varme forbrug i kommunale institutioner	29	31
Fremme af cyklisme	16	17
Fremme af kollektiv transport	15	16
Styrkelse af vedvarende ressourcer	23	24

6.1 Reducering af CO₂ udslip

Over halvdelen af kommunerne gør en særlig stor indsats for at reducere udslippet af CO₂. 60 Kommuner (64 %) vælger at gøre en indsats på dette område, hvor de beskriver deres konkrete indsatser. Det er således det område hvor flest kommuner beskriver hvad de rent konkret gør.

Som tidligere fortalt følger kommunerne "feje for egen dør" princippet, og der er næsten 1/3 af kommunerne, der arbejder med at nedbringe energiforbruget i de kommunale bygninger og institutioner. Ligeledes er der kommuner, der gør en indsats for, at de kommunale bygninger bliver isoleret og undersøgt for unødige varmetab.

40 Kommuner (43 %) arbejder for bæredygtige bosætninger. Det sker ved, at de arbejder for at nybyggeri skal være lavenergihuse og ved at udbrede fjernvarmenettet og stille krav i lokalplaner til, at bygherren skal sørge for, at byggeriet lever op til lokalt fastsatte krav.

6.2 Styrkelse af vedvarende ressourcer

Arbejdet med sænkelse af energiforbruget hører sammen med styrkelsen af vedvarende ressourcer. Det er 23 kommuner der skriver, at de prioriterer dette arbejde. Her er det især udnyttelse af vindenergien, der bliver omtalt i strategierne. Det kan for eksempel være udlægning af områder til opsætning af nye vindmøller eller erstatning af mindre vindmøller til større. Et andet tiltag der omtales er udnyttelse af biogas og samarbejde med erhvervsvirksomheder med hensyn til at bruge overskudsmateriale til at producere biogas.

6.3 Arbejde for mere bæredygtig transport

Nogle Kommuner gør en indsats i form af at købe brændstoføkonomiske biler eller biler der kører på mere CO₂ neutrale energikilder som elektricitet eller rapsolie. Ligeledes iværksætter mange kommuner (16 stk. eller 17 %) kam-

pagner for at lære børn at cykle i skole frem for at blive kørt af forældrene. Et andet tiltag som hører ind under dette er at bygge cykelstier og opfordre borgerne til at lade bilen stå og bruge cykel eller kollektiv trafik.

15 kommuner (16 %) skriver i deres strategi, at de vil styrke den kollektive transport i form af nye busruter, hyppigere afgang mv. Endvidere oplyser nogle kommuner at de prøver, at få til-ladelse til at bygge letbaner, lokale togbaner mv. Nogle få kommuner støtter lokale delebils-ordninger.

Efter "fej for egen dør"- princippet opfor-drer kommunerne gennem interne kampaner medarbejdere til at vælge cyklen frem for bilen hvor det er muligt, og undersøge om der finder unødigt kørsel sted i relation med arbejde.

CO₂-udledningen og støjgenerne ved transport skal begrænses, og trafik-sikkerheden forbedres gennem ændring af transportvanerne, og bl.a. målrettede kampaner om øget brug af cykel og offentlige transportmidler.

Cykelhjelmkampagnen for kommunens 5. klasser vil være en tilbagevenden-de begivenhed, som eksempelvis også skolestarts-kampagnen er det. Derud-over opfordrer kommunen borgerne til samkørsel via www.pendlernet.dk.
Gentofte Kommune

6.4 Kommunernes forberedelser til de forventede klimaforandringer

En lille del af kommunerne bruger plads i deres Agenda 21 strategi til at beskrive, hvordan de forbereder sig til de forventede kommende klimaforandringer. Der er to temaer, der især viser sig i de kommunale strategier, som begge drejer sig om vand.

For det første forberedelser til de forventede vandstigninger hvor kommunerne kommer med løsninger om at bygge nye diger eller forhøje de allerede eksisterende diger.

For det andet forbereder kommunerne sig på mere vand i form af hyppigere og mere ekstreme regnskyl. Problematikken er, at ekstremregn i de senere år i flere tilfælde har sat dele af byerne under vand til stor skade på bolig- og erhvervsområder. Kommunerne har forskellige tiltag, der skal gøre det lettere at håndtere ekstremregn. For det første planlægger kommunerne udvidelse af kloakkerne, så de ikke svømmer over. For det andet er der nogle kommuner der vil bygge regnvandsbassiner til at lede vandet væk fra beboelses- og erhvervsområder. For det tredje er der nogle enkelte kommuner, der vil lave begrænsninger på befæstningerne på offentlige og private grunde. Befæstede arealer giver forøget risiko for oversvømmede kloakker, hvis vandet løber af og ned i kloakkerne.

Der er forskellige scenarier for hvorledes konsekvenserne af et ændret klima vil påvirke os. Nogle områder i kommunen vil være mere udsat end andre. Det gælder først og fremmest byområder ved kysten, Juelsminde, Snaptun og Hjarnø, men også sommerhusområder ved Juelsminde, Pøt, As Vig og Snaptun. I lavtliggende byområder kan vandstuvning fra vandløb kan give problemer, f. eks Tørring. Vi vil bruge muligheden for at genoprette lavbundsarealer aktivt for at imødegå konsekvenserne.

Hedensted Kommune

7 Agenda 21 arbejdet i regionerne

I denne redegørelse er regionerne ligesom kommunerne vurderet ud fra et skema og ud fra de samme punkter som kommunerne.

Til forskel fra den sidste redegørelse i 2005, hvor kommuner og amter blev vurderet sammen, bliver regionerne i denne redegørelse vurderet selvstændigt, da strukturreformen i 2007 har gjort, at opgavefordelingerne er væsentlig forandret og svært sammenlignelige. Regionerne skal kun forholde sig til fire af de ovennævnte fem indsatsområder, da "fremme af biologisk mangfoldighed" er blevet trukket ud. Baggrunden for dette er, at kommunalreformen i 2007 medførte, at alle sager der vedrører naturbeskyttelse er overdraget til kommunerne.

7.1 Regionernes arbejde

Alle 5 regioner har indsendt en LA21 strategi. Fire regioner har produceret en selvstændig strategi, mens den femte har LA21 strategien som en del af deres planstrategi. For de fire regioner er sideantallet relativt ensartet, 24 – 31 sider, mens der for den ene strategi, som ikke er selvstændig, er væsentligt mindre omfattende: 3 sider. Generelt set kan det siges, at der er meget stor variation i det arbejde, som regionerne beskriver i deres LA21 strategier.

Emnerne er meget forskellige, og der er meget stor forskel på, om der er konkrete projekter eller om det er mere visioner og hensigtserklæringer. Der er en enkelt region, der kun beskæftiger sig med hospitalerne og sundhedsvæsenet, mens de øvrige regioner breder det mere ud og har emner som for eksempel klima, transport, infrastruktur, byggeri og miljø på dagsordenen. Ligeledes er der en stor forskel på, hvor konkrete LA21 strategierne er. Nogle er meget detaljerede og sætter sig kvantitative mål, mens andre har mere generelle og overordnede mål.

7.2 De fire indsatsområder

Som tidligere nævnt er der til forskel for kommunerne kun fire indsatsområder, da regionerne ikke skal forholde sig til "biologisk mangfoldighed". Alle regioner forholder sig til de fire indsatsområder, men der er stor forskel på hvilke emner, der bliver taget under behandling. En enkelt af regionerne har også forholdt sig til "fremme af biologisk mangfoldighed".

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen
- 2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse
- 3) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21 arbejde
- 4) Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomisk.

7.2.1 Det første indsatsområde: Mindskelse af miljøbelastningen

Tabel 13	Antal	Procent %
Energiforbrug	4	80
Beskyttelse af Grundvand	2	40
Affald	1	20
Forbrug af kemikalier	2	40
Spildevand	1	20
Styrkelse af vedvarende ressourcer	1	20
Luftforurening	1	20

Inden for indsatsområdet er energiforbruget det emne som 4 regioner nævner, at de vil gøre en indsats for. Det er først og fremmest ved energispareforanstaltninger i bygninger, at regionerne vil gøre en indsats men også styrkelse af den kollektive transport bliver omtalt. Optimering af den interne transport bliver også brugt som eksempel, og flere regioner planlægger indkøb af køretøjer, der ikke udleder drivhus gasser.

Der er én af regionerne, som i deres LA21 strategi skriver om, at de vil arbejde for styrkelse af vedvarende ressourcer. I dette tilfælde er det opsætning af vindmøller, som den pågældende region vil arbejde for. Der er to regioner der skriver om beskyttelse af grundvand.

Med hensyn til de to emner der hedder affald og spildevand, er det den samme region, der har disse to emner med i deres LA21 strategi, og i begge tilfælde omhandler det hospitalernes behandling af disse emner. Det er også i forbindelse med hospitalerne at den ene af de to regioner skriver om mindskelse af forbruget af kemikalier. For den anden region der skriver om dette emne, drejer det sig om mindskelse af pesticid forbruget på de regionale arealer. Endelig er der én region, der skriver om at de vil arbejde for at mindske luftforureningen. Det er igen sygehus driften og de tilhørende aktiviteter, der bliver omtalt i LA21 strategien.

7.2.2 Det andet indsatsområde: fremme af bæredygtig regional udvikling

Region H har et vandforbrug på næsten 1,2 millioner m³ om året, hvilket svarer til forbruget i ex. Ishøj kommune. Sygehuse alene forbruger godt 1 million m³ vand per år, hvilket svarer til 87 % af det samlede vandforbrug i Region Hovedstaden. Vandforbruget påvirker vandressourcen, som i forvejen er under pres i Regionen. Forbruget af vand producerer spildevand i næsten samme mængder: Spildevandet indeholder blandt andet sanitært spildevand samt rester af lægemidler, kemikalier m.v. Udledningerne påvirker miljøet og de renseanlæg, hvortil de tilføres. Regionens samlede afgifter til vand og spildevand skønnes at være 30 og 40 millioner kr. om året.

Region Hovedstaden

Tabel 14	Antal	Procent %
Fremme af cyklistisme	0	0
Fremme af kollektiv transport	2	40
Stationsnærhed	0	0
Lavenergihuse	1	20
Fremme af bæredygtige byggematerialer	2	40
Opsamling af regnvand	0	0
Mere grønt i byerne	0	0
Mindskelse af støjforurening	0	0

Som det kan ses af de ovenstående tal, er det ikke et område, der optager regionerne væsentligt meget i forhold til LA21-strategierne. Igen kan det ses som en konsekvens af kommunalreformen fra 2007, hvor store dele af ansvaret for de i skemaet givne punkter område henhører under kommunerne.

Der er to regioner, der beskæftiger sig med fremme af kollektiv transport. I begge tilfælde er det trafikken i landdistrikterne der er i fokus, og ligeledes den interregionale kollektive transport, som også er et emne der omtales. Én region vil arbejde for at fremme byggeri af lavenergihuse, mens der er to andre regioner, der vil arbejde for at fremme brugen af bæredygtige byggematerialer. I det ene tilfælde er det igen i forbindelse med bygning og reovering af hospitaler.

7.2.3 Det tredje indsatsområde: Inddragelse af befolkning og erhvervsliv i det lokale Agenda 21 arbejde

Tabel 15	Antal	Procent %
Borgerinddragelse	2	40
Oprette LA 21 grupper	0	0
Ændring af forbrugermønstre og levevilkår	0	0
Uddannelse af børn og unge	2	40
Bevidstgørelse om LA21	2	40
Grønt råd	0	0
Inddragelse af erhvervsliv	3	60
Udvikling af bæredygtigt landbrug	0	0
Grøn turisme	1	20

Regionernes indsats for at inddrage borgere og erhvervsliv i LA21 arbejdet varierer. Der er flere regioner, der inddrager erhvervslivet i arbejdet, end der er regioner, der inddrager borgerne.

Med hensyn til borgerinddragelse er der to regioner, der skriver om dette. Den ene region skriver i generelle vendinger i forhold til borgerinddragelse og "fremme en fortsat udvikling". Den anden af regionerne skriver, at de har udviklet et projekt med en hjemmeside, og "tesaloner". Det er disse to regioner, der også skriver om, at de vil uddanne børn og unge i forhold til bæredygtighed.

Af de tre regioner der har kontakt til erhvervslivet, skriver de to om generelle målsætninger for et samarbejde for en øget bæredygtighed. Den sidste af de tre skriver mere detaljeret om at samarbejde med erhvervslivet i forhold til energibesparelser og mindske udslippet af drivhusgasser.

I megasatsningen på energi og miljø planlægges en række demonstrationsprojekter, der vil inddrage befolkning, erhvervsliv og vidensinstitutioner i et aktivt samarbejde. Hovedprincippet for udmøntning af programmet er, at demonstrationsprojekterne har stor skala og baserer sig på samarbejde på tværs af myndigheder, virksomheder og borgergrupper.

Region Midt

Der er en enkelt af regionerne, der skriver, at de vil arbejde for grøn og bæredygtig turisme. Også her bliver der beskrevet generelle målsætninger om at styrke regions bæredygtige destinationer og kvalitetsturisme.

7.2.4 Det fjerde indsatsområde: Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige, kulturelle og økonomiske forhold.

Tabel 16	Antal	Procent %
informations kampagner internt i regionen	1	20
Ansvar for Bæredygtighed (LA21 koordinator)	3	60
LA 21 vurdering i alle relevante sager	2	40
Feje for egen dør	1	20
Evaluering af bæredygtighedsstrategi	1	20
Grønne regnskaber og indikatorer	4	80

Det er internt i forvaltningerne, at regionerne har de bedste muligheder for at gøre et arbejde for LA21, og det kan ses på tallene. Men som med de øvrige indsatsområder er der også her stor forskel på regionernes indsats.

Der er tre regioner, der har en eller anden form for koordination, det kan enten være et udvalg, der koordinerer mellem de forskellige sektorer i regionen eller en tværgående komité med repræsentanter fra de forskellige sektorer i regionen.

To af regionerne skriver i deres LA21 strategi, at det koordinerende udvalg laver bæredygtighedsvurderinger på alle områder i det interne arbejde i regionerne.

Som en stor indkøber og forbruger af en lang række produkter og serviceydelser kan virksomheden og organisationen Region Sjælland spille en vigtig rolle i forhold til en bæredygtig erhvervsudvikling.
Region Sjælland

Der er fire regioner, som laver grønne regnskaber. Ligesom med kommunerne er det varme- el- og vandforbruget der bliver målt. Kun en af regionerne skriver, at den arbejder ud fra "fejle for egen dør" princippet. Der er også kun en region, der laver henholdsvis informationskampagner internt i regionen og som evaluerer regionens bæredygtighedsstrategi.

7.2.5 Grønne regnskaber og indikatorer i regionerne

Tabel 17	Antal	Procent %
Grønne regnskaber og indikatorer	4	80
El og varme forbrug i kommunale institutioner	2	40
Vand forbrug i kommunale institutioner	1	20
Affaldsmængder	1	20
Grønne indkøb	4	80

Som før nævnt er der fire af regionerne, der bruger en eller anden form for grønne regnskaber og indikatorer i deres interne arbejde med LA21. Den mest anvendte måde er ved at foretage grønne indkøb (rengøringsartikler mv.), men også el og varme forbrug har prioritet. Der er kun en region der skriver, at de vil arbejde for økologisk mad i de regionale institutioner.

7.2.6 Midler til LA21 arbejdet i regionerne

Tabel 21	Antal	Procent %
Informationskampagner	1	20
Grønt råd	0	0
Priser og belønninger	1	20
Ansætte Grøn guide	0	0

Der er en enkelt region, der udlover en præmie i en innovationskonkurrence for at skabe opmærksomhed omkring bæredygtighed i regionen. Konkurrencen afholdes hvert år eller hvert andet år.

Det andet punkt er informationskampagner, hvor en anden region skriver, at den vil afsætte midler til oplysning af borgere og erhvervsliv i forhold til en forøget bæredygtighed, men der er ingen af regionerne der iflg. strategierne afsætter beløb på budgettet.

7.3. Særlige indsatser for at nedbringe CO₂ udslip

Tabel 18	Antal	Procent %
Mindskelse af energiforbruget	4	80
Bæredygtige bosætninger	2	40
Lavenergihuse	1	20
Fremme af cyklisme	0	0
Fremme af kollektiv transport	2	40
Styrkelse af vedvarende ressourcer	1	20

Ligesom i tilfældet med kommunerne gør regionerne en indsats for, at nedbringe udslippet af gasser, der øger drivhuseffekten. Det sker først og fremmest ved at arbejde for en mindskelse af energiforbruget i de regionale institutioner.

Men der er kun en af regionerne, der arbejder for en styrkelse af de vedvarende ressourcer. Der er to regioner, der arbejder for bæredygtige bosætninger, mens der kun er en region, der arbejder for lavenergihuse.

Ansvar for vejnettet er ligeledes fjernet fra regionerne, mens de stadig har et ansvar for koordinering af den kollektive trafik mellem kommunerne. Dette kan ses af tallene, hvor der er to regioner, der skriver, at de vil gøre mere for den kollektive trafik.

Miljønetværk

Region Syddanmark er som noget unikt geografisk dækket affire grønne netværk:

- *Green Network,*
- *Miljøforum Fyn,*
- *Grønt Netværk Sønderjylland,*
- *Miljønetværk Syd.*

Disse netværks partnerskaber mellem offentlige og private virksomheder er oplagte aktører i forhold til arbejdet med energibesparelser i virksomheder. De grønne netværk tilbyder en række gode værktøjer, som bruges i både private og offentlige medlemsvirksomheder. ... Medlemskab af det lokale grønne netværk vil ikke alene give ensartede værktøjer til enkel miljøledelse, men også signalere et vigtigt "fej for egen dør"-princip til regionens andre virksomheder.

Region Syddanmark

Miljøministeriet
By- og Landskabsstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Telefon 72 54 47 00
blst@blst.dk
www.blst.dk